

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO'QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQUISH	27
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	32
Azlarova Aziza Axrorovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	41
M.O. Yo'ldoshova	
NARXLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI SIFATIDA DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISH	45
Anvar Deberdiyev	
SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISH YO'LLARI	49
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich	
STARTAP EKOTIZIMLARINI RAG'BATLANTIRISHNING SOLIQ MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: GLOBAL MUAMMOLAR VA HUDUDIIY IMKONIYATLAR	55
Ishimova Mohinur Absalomovna	
UMUMIY OVQATLANISH TIZIMIDA B2B MARKETINGINI JORII ETISH. (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	61
Zakirova Gulnoza Quدراتovna, Aliyeva Gulnora Ildarovna	
TIBBIYOT TASHKIOTLARIDA NOMOLIVAVIY AKTIVLAR HISOBI AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	67
Iskanov Xoljigit Nurkosimovich	
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRISH MARKAZIDA ICHKI AUDIT TIZIMINI TASHIL ETISH AMALIYOTI	73
Suyunov Yorqin Bekmurodovich, Nazarov Ubaydulla Abdumannapovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	79
Yuldashev Akmal Kiyomovich	
TOG'-KON KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIM HOLATINI BAHOLASH VA IQTISODIIY SAMARADORLIK ZAXIRALARINI ANIQLASH	83
Abirova Nargizabonu	
YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI VA ULARNING MILLIIY RIVOJLANISHI	88
Turayev Abduvohid Kuldashovich	

IQTISODIYOTNING INNOVATSION TARAQQIYOTI SHAROITIDA MEHNAT RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	93
Artiqova O'g'iljon Zafar qizi	
O'ZBEKISTON MILLIY TELERADIOKOMPANIYASI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SEMIR MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	101
Rustamov Zafar	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI PASAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	107
Metyakubov Azamat Djumanazarovich	
BUXORO ARK ANSAMBLI TURISTIK SIG'IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH	111
Sulaymonova Malika Maxmudovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПЛАНИРОВАНИЯ, КОНТРОЛЯ И АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	116
Муродов Шавкатжон Фарходович, Зайналов Ж. Р.	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDAGI INVESTITSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	121
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH AMALIYOTIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	127
Melibayev Sodir Adilovich	
TIJORAT BANKLARI RENTABELLIGINI TA'MINLASHDA AKTIVLAR VA REGULYATIV KAPITALNING O'RNI	135
Sheraliev Abbos Xolmuminovich	
DIGITAL TRANSFORMATION OF DECISION-MAKING IN THE NATIONAL ELECTRICITY GRID OF UZBEKISTAN	140
Abdumalik A. Djumanov, Mukhlisa M. Gafurova, Tursunmurod R. Sobirov	
VIRTUAL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	147
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
O'ZBEKISTON QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING RIVOJLANISH HOLATI VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI.....	152
Shamsiddinov Ne'matjon Ashurali o'g'li	
ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	157
To'ychiyeva Dilnoza Farxod qizi	
ELEKTRON TIJORAT BOZORIDA RISKLARNI BAHOLASH MASALALARI	162
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	
UY-JOY BOZORINI IPOTEKA KREDITLASH AMALIYOTI ORQALI INTEGRATSIYA QILISH: O'ZBEKISTON SHAROITIDA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	166
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
HUDUDIY INVESTITSIYA TARKIBINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA DINAMIK TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	171
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI KREDITLASH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Bo'taev O'tkir Eshboevich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	181
Umarova Malika Nematjanovna	
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЗЕЛЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	187
Рахмонов Джамшид Одил угли	

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА.....	194
Абдусаламова Фарогат Сунатиллаевна	
BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH.....	200
Avazbek Jo'rayev	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK OMILLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	207
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
ASALARICHILIK XO'JALIKLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	211
Berdimuratov Kuanishbay Genjebaevich	

ASALARICHILIK XO'JALIKLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Berdimuratov Kuanishbay Genjebaevich

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti dotsenti

Email: quwanush535@gmail.com

ORCID: [0009-0001-1606-1188](https://orcid.org/0009-0001-1606-1188)

Annotatsiya. Maqolada asalarichilik sanoatini rivojlantirish, asaldan va asalari zahirasidan samarali foydalanish jarayonlari, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish usullari tahlil qilindi. Asosiy e'tibor ari oilalarini oziqlantirish, naslchilik ishlarini yaxshilash, asal yig'imini ko'paytirish va kasalliklardan himoya qilish orqali mahsulot tannarxini pasaytirishga qaratilgan. Shuningdek, klaster tizimi, zamonaviy jihozlar va ilg'or tajribalarni tatbiq etish orqali xo'jaliklarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: asalarichilik klasteri, rentabellik, diversifikatsiya, changlatish samaradorligi, ari oilasi mahsuldorligi, innovatsion texnologiyalar, ko'chma apiariya.

Abstract. This article provides insights into the development of the beekeeping industry, efficient use of honey and bee reserves, and methods for increasing production efficiency. Focus is on feeding bee colonies, improving breeding work, increasing honey yields, and reducing production costs by protecting bees from diseases. Cluster systems, modern equipment, and best practice adoption for economic stability of farms are also highlighted.

Key words: beekeeping cluster, profitability, diversification, pollination efficiency, bee family productivity, innovative technologies, mobile apiary.

Аннотация. В статье анализируются процессы развития пчеловодческой промышленности, эффективного использования меда и пчелиных запасов, а также методы повышения эффективности производства. Основное внимание уделяется снижению себестоимости продукции за счет кормления пчелиных семей, улучшения племенной работы, увеличения сбора меда и защиты от болезней. Также освещены пути обеспечения экономической устойчивости хозяйств путем внедрения кластерной системы, современного оборудования и передового опыта.

Ключевые слова: пчеловодческий кластер, рентабельность, диверсификация, эффективность опыления, продуктивность пчелиной семьи, инновационные технологии, мобильная апиария.

KIRISH

Asalarichilik biologik xilma-xillikni oshirish va changlatish orqali hosildorlikni oshirishda ham katta rol o'ynaydi. Mintaqamizda mahalliy asalarilarning yillik hosili har bir koloniyadan 5–9 kg ni tashkil qiladi va chetdan keltirilgan asalarilar koloniyadan 15 kg gacha hosil berishi kutilmoqda. Odatda, marketing to'g'ridan to'g'ri sotish tizimini o'z ichiga oladi, chunki ishlab chiqaruvchilar turli xil asalarilar va nektar manbalaridan olingan mahalliy asallarning yuqori narxlarda sotilishi sababli soxtalashtirishdan qochishga harakat qilishadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Asalarichilik xo'jaliklarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bo'yicha xalqaro va mahalliy tadqiqotlar turli yondashuvlarni taklif etadi. Masalan, Dini va García 2023-yilda asalarilarni sun'iy oziqlantirish orqali asal sifati va hosildorlikni oshirish mumkinligini asoslab bergan [1]. Enzama 2008-yilda esa asalarichilikni agrar hududlarda iqtisodiy rivojlanish va daromad manbai sifatida baholagan [2]. Asalarichilikning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati va samaradorlikka ta'siri Qulmurotov va Iskandarov 2024-yilda tomonidan o'rganilib, ular changlatish jarayonining hosildorlikni oshirishdagi rolini ko'rsatgan [3, 4]. Shuningdek, Isamuhamedov va Nikadamboev

2013-yilda asalarichilikni rivojlantirishning ilmiy-amaliy asoslari, jumladan, parvarishlash, boshqaruv va texnologik yondashuvlarni yoritgan [5].

Tarixiy va zamonaviy manbalarda asalarichilikning evolyutsiyasi va texnologik rivojlanishi samaradorlikni oshirish bilan bog'liq holda tahlil qilingan (Galway Beekeepers; Powerblanket) [6, 7]. Shu bilan birga, zamonaviy yondashuvlar asosida ilg'or texnologiyalarni joriy etish, oziqlantirishni optimallashtirish va boshqaruvni takomillashtirish asalarichilik xo'jaliklarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim omillar hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada mintaqaviy asalarichilik tajribalari kompleks yondashuv asosida o'rganildi hamda biologik xilma-xillikning tarmoqqa ta'siri tizimli tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy tahlil usullari, jumladan, xarajat–foyda (cost-benefit) yondashuvi, rentabellik va samaradorlik ko'rsatkichlari qo'llanildi. Shuningdek, asalarichilik xo'jaliklarini hududiy va ishlab chiqarish xususiyatlariga ko'ra guruhlash maqsadida klasterlash metodlari (statistik va iqtisodiy-matematik usullar) dan foydalanildi.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar, xususan, innovatsion boshqaruv tizimlari, raqamli monitoring vositalari va ilg'or ishlab chiqarish amaliyotlarining qo'llanilishi tahlil qilindi. Tadqiqot natijasida asalarichilik klasterlarining ishlab chiqarish samaradorligi, resurslardan foydalanish darajasi hamda iqtisodiy foydasi kompleks baholanib, ularning mintaqaviy qishloq xo'jaligini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy asosda yoritib berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tabiiy asal savdo balansi 2020-yilga qadar o'zgaruvchan holatda kuzatildi. 2023-yilda mamlakatda tabiiy asal bo'yicha birinchi ijobiy savdo balansi qayd etilgan. 2020-yildan 2023-yilgacha bo'lgan davrda eksport va import hajmlaridagi o'zgarishlar tabiiy asalning ichki iste'moli hamda ehtimol reeksport hajmlarining ortib borayotganini ko'rsatadi, bu esa mahalliy bozorda mahsulotga bo'lgan talabning yuqoriligini ifodalaydi. Bu shuni anglatadiki, umumiy tovar ayirboshlash va ichki talabning oshishi bilan tabiiy asal ishlab chiqarish mamlakatning oziq-ovqat savdo balansini yaxshilashga yordam beradi. Shu bilan birga, ishlab chiqarish va chegara darajasida qiyosiy ustunlik hamda raqobatbardoshlikni chuqurroq tahlil qilish istiqboldagi rivojlanish imkoniyatlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mintaqamizda asalarichilik mahsulotlari va qo'shimcha mahsulotlarning eksport salohiyati bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda hamda ushbu potensial sanoat mamlakatning umumiy eksport daromadiga sezilarli hissa qo'shishi va shu bilan mamlakatning oziq-ovqat savdosi balansini yanada yaxshilashi mumkin.

Mahalliy ishlab chiqarish tabiiy asalga bo'lgan ichki talabni qondira olmaganligi sababli, ushbu tadqiqotning maqsadi mintaqamiz asalarichilik sanoatining hozirgi ishlab chiqarish muammolari, marketing muammolari va savdo ko'rsatkichlarini o'rganishdir. Mintaqamizda asalarilar uchun biologik xilma-xillikning mavjudligi asal mahsulotlari yetishtirishda qo'l keladi. Deyarli barcha ifloslantiruvchi moddalarning o'xshash migratsiyasi asalarichilik mahsulotlari sifatiga salbiy ta'sir qiladi (1-jadval). Начало формы

1-jadval. Asalarichilik mahsulotlari hosil va rentabellik¹

Mahsulot turi	O'rtacha hosil (kg/koloniya)	Xarajat (so'm)	Daromad (so'm)
Mahalliy asal	7	50,000	140,000
Chetdan keltirilgan asal	15	70,000	300,000
Ari suti	1	10,000	50,000
Propolis	0.2	5,000	20,000

Neft va gaz texnogenezi — inson faoliyati ta'sirida, xususan, geologik qidiruv, quduqlarni burg'ulash, neft va gaz qazib olish, shuningdek, neft va gaz sanoatidagi boshqa texnologik jarayonlar natijasida neft va gazning hosil bo'lish jarayonidir. Mintaqamiz neft qazib oluvchi hududlarida texnogenez sharoitida asalarilarning mikotik kasalliklari bo'yicha epizootik vaziyatni o'rganish, tuproq–o'simlik–gulchang–ari–asal tizimining og'ir metallar bilan ifloslanish darajasi va bu ifloslantiruvchi moddalarning asalarilarning mikroorganizmlarga chidamliligiga salbiy ta'siri darajasi o'tkazilmagan. Ko'rib chiqilayotgan muammoning ahamiyati va ushbu yo'nalishdagi ilmiy-tadqiqot ishlaridan olingan ma'lumotlarning yetarli emasligi tadqiqotimizning maqsadini belgilab berdi: polimetall ifloslanish sharoitida asal asalarilarining asosiy mikroorganizmlarga — askosferoz, aspergilloz, melanoz va kandidozga chidamliligini baholash.

1 Manba: muallif ishlanmasi

Epizootologik vaziyatni tahlil qilishda asalari oilalarining rivojlanishini yaxshilash va asalarilarning mikroorganizmlarga chidamliligini oshirish yo'llarini keyinchalik ishlab chiqish uchun hisobga olish muhimdir. O'zbekiston Respublikasi agrosanoat majmuasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida tarmoqda turli mulkchilikka asoslangan xo'jalik yuritish shakllari tashkil etildi (2-jadval).

2-jadval. Klasterlash turi va samaradorligi²

Klaster turi	Ta'rif	Iqtisodiy samaradorlik
Geografik	Hudud asosida birlashish	+15% mahsulot rentabelligi
Tematik	Mahsulot yoki maqsad asosida	+10% mahsulot sifati
Iqtisodiy	Resurslar va uskunalar almashish	+20% xarajatni tejash
Ta'lim	Tajriba va bilim almashish	+5% samaradorlik

Asalarichilikda klasterlash muayyan hudud yoki jamoaning maqsadlari va xususiyatlariga qarab turli mezonlar bo'yicha amalga oshirilishi mumkin. Bu yerda asalarichilik klasterlarining ba'zi turlari mavjud:

Geografik klasterlash — asalarichilar joylashuvi, iqlim sharoiti, yaylovlarning mavjudligi va boshqalar kabi geografik parametrlar asosida klasterlar yaratishi mumkin. Masalan, ma'lum bir hudud yoki mintaqadagi asalarichilar mahalliy resurslarni bo'lishish va umumiy muammolarni hal qilish uchun klaster tuzishlari mumkin.

Tematik klasterlash — asalarichilar umumiy manfaatlar yoki ixtisosliklar asosida birlashishi mumkin. Misol uchun, klasterlar asal, mum, ari zahari va boshqalar kabi mahsulotlarning o'ziga xos turlari atrofida yoki mahalliy asalari zotlarini saqlash yoxud ekologik jihatdan barqaror asalarichilik usullarini ishlab chiqish kabi umumiy maqsadlarga asoslangan holda tuzilishi mumkin.

Iqtisodiy klasterlash — asalarichilar resurslarni almashish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, samaradorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun birlashishi mumkin. Bunga asbob-uskunalarini birgalikda sotib olish, asalarichilik asalarixonalaridan birgalikda foydalanish va boshqalar kiradi.

Ta'lim klasteri — asalarichilar bilim, tajriba va trening almashish uchun birlashishi mumkin. Bu asalarichilik mahorati va kasbiy mahoratini oshirishga qaratilgan seminarlar, mahorat darslari, treninglar va boshqa ta'lim tadbirlarini tashkil etishni o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu turdagi klasterlar asalarichilik jamiyatining o'ziga xos ehtiyojlari va maqsadlariga qarab turli xil kombinatsiyalarda qo'llanilishi mumkin. Asalarichilikda klasterlashning har xil turlari haqida gap ketganda, aniq maqsad va vazifalarga qarab bir nechta yondashuv va usullardan foydalanish mumkin:

- Geografik yondashuv — asalarichilar geografik joylashuviga qarab klasterlar hosil qilishi mumkin. Misol uchun, bir mintaqada yoki hududda o'xshash iqlim sharoitida ishlaydigan hamda o'xshash yaylovlar va o'simliklarga ega bo'lgan asalarichilar klasteri rivojlanishi mumkin.

- Iqtisodiy yondashuv — asalarichilar resurslarni almashish va xarajatlarni kamaytirish uchun birlashishi mumkin. Bu uskunalar va materiallarni birgalikda xarid qilish, transport va logistika vositalaridan birgalikda foydalanish, marketing va sotishda birgalikda ishtirok etishni o'z ichiga olishi mumkin.

Asalarichilikda klasterlashda ma'lum bir tamoyillar asosida ish olib boriladi. Asalarichilar yoki asalarichilik xo'jaliklarini birgalikdagi faoliyatni amalga oshirish, tajriba, resurslar va bilim almashish maqsadida guruhlar yoki klasterlarga birlashtirish, shuningdek, u yoki bu hududda yoki mahallada sohani rivojlantirishga ko'maklashishdan iborat. Bu tamoyil birgalikdagi sa'y-harakatlar va resurslar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash hamda bozorda raqobatbardoshlikni oshirishga olib kelishi mumkin degan g'oyaga asoslanadi.

Tabiiy asal savdo balansi uzoq yillar davomida salbiy bo'lib kelgan, faqat 2023-yilda ijobiy natija qayd etildi. Shu bilan birga, asalarichilik eksport salohiyatiga ega bo'lib, mamlakat oziq-ovqat savdo balansini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin. Ekologik muammolar, jumladan, og'ir metallar bilan ifloslanish, asalarilar salomatligi va mahsulot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Asalarilar kasalliklari va ularning chidamliligini o'rganish yetarli darajada olib borilmagan.

Asalarichilikda klasterlash ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va mahsulot sifatini yaxshilaydi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, bilim va tajriba almashish muhim ahamiyatga ega. Davlat qo'llovi va hamkorlik asosida ushbu sohani yuqori daromadli va barqaror tarmoqqa aylantirish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Asalarichilik klasterlari qishloq xo'jaligini rivojlantirishda muhim iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi: daromad oshadi, yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi, bozorlar kengayadi va qiymat zanjiri rivojlanadi. Bu

2 Manba: muallif ishlanmasi

orqali aholi turmush darajasi yaxshilanib, kambag'allik kamayadi hamda barqaror rivojlanishga erishiladi. Shu bilan birga, qo'llab-quvvatlovchi siyosat, infratuzilma, o'qitish tizimi, bozorga kirish imkoniyatlari, texnik bilimlar va iqlim o'zgarishiga moslashuv mexanizmlarini yanada takomillashtirish asalarichilik tarmog'ining rivojlanish istiqbollarini kengaytiradi. Hamkorlik va to'g'ri strategiyalar orqali asalarichilik qishloq hududlarida iqtisodiy farovonlik va barqarorlikni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dini, Cecilia Beatriz (compiladora), García, Norberto (compilador), "Manual of good beekeeping practices in artificial feeding of bees: a contribution to the quality of Argentine honey.", 2023
2. Enzama, W. (Wilson), "Quest for economic development in agrarian localities", 2008
3. Qulmurotov S.J., Iskandarov S.U. "ZNACHENIE PChELOVODSTVA V SELSKOM XOZYaYSTVE REGIONA" International journal of scientific researchers. Germaniya – 2024.
4. Qulmurotov S.J., Iskandarov S.U. "IMPORTANCE OF THE BEEKEEPING SECTOR IN REGIONAL AGRICULTURE" American journal of Business Management, Economics and Banking. AQSH – 2024.
5. Isamuhamedov A.I. Nikadamboev X.K. "Asalarichilikni rivojlantirish asoslari". Toshkent. "Sharq" nashriyoti, 2013
6. <http://galwaybeekeepers.com/history-of-beekeeping/>
7. <https://www.powerblanket.com/blog/the-evolution-of-beekeeping/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
